

Wat met de moraliteitsverslagen in assisenzaken?

Studiedag CPS Gent – 22 november 2016
Martin Minnaert, Kamervoorzitter hof van beroep Gent

Jaren geleden, op 01/04/2004, organiseerde het CPS in de Aula van de RU Gent een studiedag met als onderwerp : ‘Moraliteitsverslagen in assisenzaken’.

In het ‘ten geleide’ van het verslagboek, dat naar aanleiding van deze studiedag werd uitgegeven¹, stipte professor P. Ponsaers vier thema’s aan die doorheen de diverse bijdragen, opgenomen in het verslagboek, geweven werden :

1. Gaat het om de gepleegde feiten of gaat het om de mens ? Gaat het om de schuld of de verantwoordelijkheid ? Gaat het om het verleden of om de toekomst ? Gaat het om de straf of om de resocialisatiemogelijkheden ? Gaat het om de toerekeningsvatbaarheid of om integratie ? Gaat het om de waarheidsvinding dan wel om een ondersteuning hierbij ?
2. Kerntakendebat : tot wiens essentiële taak behoort het om een moraliteitsverslag op te stellen ? Gaat het om een taak van de politie (zoals in België – en dan rijst de vraag : lokale of federale politie ?) of om een taak voor gedragswetenschappers (zoals in Nederland). Wie is het best geplaatst om deze opdracht met kennis van zaken te kunnen realiseren.
3. Wat met de kwaliteit van de verslagen – waarbij kan opgemerkt dat dit verband houdt met de vraag wie de uiteindelijke gebruiker is van het moraliteitsverslag (magistratuur, zetelende rechter, openbaar ministerie, advocaat van de verdediging, psychiatrisch deskundige, gedragswetenschapper met een eigen onafhankelijke positie).
4. Methodiek bij het opstellen van een verslag : multidisciplinaire benadering vanuit een gedragswetenschappelijke setting waarin participerende observatie centraal staat of moet het blijven bij de eerder bredere aanpak die voorgestaan wordt door politiemensen, die het moraliteitsverslag een plaats geven in de opsporings- en ophelderingsactiviteit, in de zoektocht naar de waarheid? Moet het moraliteitsverslag zo omstandig mogelijk blijven als het vandaag is, of kan het beknopter ?

Huidige tekst heeft niet de ambitie alle besproken aspecten van het moraliteitsverslag in assisenzaken opnieuw onder het licht te brengen. Er wordt daartoe verwezen naar de diverse bijdragen die in 2004 in het verslagboek zijn opgenomen².

In 2004 gaf professor Ponsaers ook aan dat er op dat ogenblik zo’n 60 à 100 assisenzaken per jaar werden gevoerd en dat het ging om een erg uitzonderlijke, tijdrovende praktijk, waardoor de vraag naar een verspilling van de schaarse juridische middelen haast spontaan naar boven kwam. Hij merkte daarbij op dat we leven in een tijd waar de politie werkt met prioriteiten, waar plannen moeten worden gemaakt, capaciteitsstudies dienen doorgevoerd, aan rechenmanagement moet worden gedaan enz.. Het cijfermatig, manageriaal denken is

¹ ‘Moraliteitsverslagen in assisenzaken’, CDPS-Politeia, ed. M. Bockstaele, blz. 9-17

² In mijn toenmalige bijdrage ‘Individualiseren en personaliseren, historiek, finaliteit en belang van het moraliteitsonderzoek in assisenzaken’ werd gepoogd het onderwerp te benaderen vanuit een breder perspectief

ook bij de politie doorgebroken. Er moet zuinig worden omgesprongen met de schaarse politieke middelen en deze moeten worden ingezet op die zaken waarover men het eens is dat zij van belang zijn. Het gevolg daarvan is dat men terechtkomt in een eerder kille sfeer van kruideniersachtige berekening, waarbij een verkeerd begrepen rationele politie-aanpak dreigt de exclusieve nadruk te gaan leggen op kwantiteit ten nadele van de kwaliteit.

Ondertussen heeft het manageriaal denken ook binnen de rechterlijke orde zijn intrede gedaan. Inzonderheid als gevolg van het justitieplan van de huidige minister van justitie en de diverse potpourri-wetten die ondertussen door de huidige legislatuur werden uitgevaardigd bleef ook de strafvordering niet buiten schot. Ingevolge de inwerkingtreding van de potpourri-II-wet ziet het er naar uit dat voortaan nog slechts uitzonderlijk dossiers zullen worden behandeld voor het hof van assisen.

De vraag kan in dergelijke omstandigheden worden gesteld of de vermindering van het aantal assisenzaken een invloed zal of moet hebben op het opstellen van moraliteitsverslagen. Deze vraagstelling vormde het uitgangspunt van huidige bijdrage.

Bij de voorbereiding van deze bijdrage is getracht 'op het veld' nadere meningen en bedenkingen in te winnen bij diverse actoren die dagdagelijks werkzaam zijn bij het opstellen dan wel het gebruik van moraliteitsverslagen. Daartoe werden de gerechtelijke directie van de federale politie Oost-Vlaanderen, de advocatuur, alsmede de magistraten van de staande en zetelende magistratuur aangeschreven. In totaal werden een tiental reacties verkregen (1 politiedienst, 2 advocaten, 2 magistraten van het parket en 5 magistraten van de zetel).

De vragen die werden gesteld luiden als volgt :

1. Moet het moraliteitsverslag worden behouden in zaken die normaal behoren tot de bevoegdheid van het hof van assisen, ook wanneer ze gecorrectionaliseerd worden? Waarom is het nuttig of nodig te kunnen beschikken over een moraliteitsverslag in zulke zaken?
2. Welke punten/rubrieken in het moraliteitsverslag (zie bijlage : handleiding politiediensten)³ zijn voor een magistraat van belang bij de beoordeling van de zaak? Zijn er onderdelen die eventueel kunnen worden weggelaten ? Welke onderdelen hebben groot belang – belang – minder belang?
3. Is het moraliteitsverslag eerder nuttig bij de bepaling van de straf dan wel ook bij de beoordeling van de feiten?
4. Aanvullende, nuttige of kritische opmerkingen/bedenkingen bij het moraliteitsverslag in (gecorrectionaliseerde) assisenzaken?

De resultaten van deze bevraging werden verwerkt in de navolgende bladzijden. Wellicht kunnen de antwoorden een uitgangspunt vormen voor verdere analyse en discussie, in de betrachtning ooit te komen tot een bevredigend patroon voor de behandeling van (gecorrectionaliseerde) assisenzaken, inzonderheid het bepalen van de finaliteit van 'moraliteitsverslagen' die in zulke zaken worden opgesteld. Hopelijk primeert ook hier de kwaliteit' van de procesvoering, gericht op het bereiken van een rechtvaardige beslissing.

³ Het betreft de cursustekst die permanent digitaal ter beschikking staat van elke politie-ambtenaar (via intranet Portal).

- Moet het moraliteitsverslag worden behouden in zaken die normaal behoren tot de bevoegdheid van het hof van assisen, ook wanneer ze gecorrectionaliseerd worden ?

Politie (FGP Oost-Vlaanderen):

In een ontwerptekst, uitgewerkt door een werkgroep binnen de federale gerechtelijke politie Oost-Vlaanderen (lokale en federale politie alsmede parket) wordt ervan uitgegaan dat het afschaffen van het moraliteitsonderzoek niet aan de orde is.

De werkgroep heeft zich wel gebogen over een aantal principes waaraan een moraliteitsonderzoek in de toekomst zou kunnen voldoen:

- Het moraliteitsonderzoek moet – ongeacht welke rechtbank de zaak ten gronde behandelt – kwaliteitsvol en inhoudelijk sterk zijn;
- Het dient gebaseerd te zijn tot het verhoren van een beperkt aantal (maximum van een tiental) zorgvuldig gekozen getuigen. Deze getuigen moeten op die manier gekozen worden dat alle facetten van de persoonlijkheid van de verdachte aan bod kunnen komen, zodat een objectief en onpartijdig verslag kan opgesteld worden;
- De verhoren van de getuigen moeten kwaliteitsvol en diepgaand zijn;
- Er wordt geen samenvatting gemaakt van het moraliteitsonderzoek;
- Alle processen-verbaal van oude zaken waarin de verdachte betrokken was, moeten aan het moraliteitsverslag gevoegd worden;
- Het moraliteitsonderzoek moet gelieerd zijn aan de zaak en het motief. In dit kader kunnen feiten van lang geleden wel degelijk relevant zijn. Er moet ook kunnen afgeweken worden van het gebruikelijke stramien als de aard van de zaak dit vereist;
- Naast de verhoren van de moraliteitsgetuigen, dient alle andere noodzakelijke informatie ingezameld te worden via ‘deskrecherche’;

Dit voorstel van deze werkgroep is het zeker waard om een verdere analyse te verrichten en uit te werken in de diepte.

In eerste instantie is aldus een verder debat over de noodzaak tot de uitvoering van een moraliteitsonderzoek aan de orde. Deze discussie dient gevoerd te worden vanuit het perspectief of professionele rechters al dan niet nood hebben aan het moraliteitsonderzoek om in alle objectiviteit te kunnen oordelen over de strafmaat.

Indien men van oordeel is dat het moraliteitsonderzoek wel degelijk noodzakelijk is, dan dient alleszins ten gronde nagedacht te worden over de inhoud van het moraliteitsonderzoek en kan het kader dat de werkgroep heeft geschapen reeds dienen als uitgangspunt voor verdere discussie.

Tot slot verdient de discussie rond de afbakening van het moraliteitsonderzoek bijzondere aandacht binnen de huidige context van de steeds meer beperkte politionele capaciteit.

Parket-generaal:

Gecorrectionaliseerde moordzaken mogen met de tijd geen bandwerk worden. Dat was niet de bedoeling van de wetswijziging. Wat de kwestie betreft of aan moraliteitsverslagen voor de correctionele rechtbank evenveel werk moet gestoken worden als voor assisen, luidt het antwoord : ja. De kwaliteit moet gegarandeerd blijven. De politie zal bovendien toch niet op voorhand kunnen weten of een zaak al dan niet zal gecorrectionaliseerd worden.

Ook bij een behandeling van zaken voor de correctionele rechtbanken en –hoven, blijft een moraliteitsonderzoek quasi-onontbeerlijk.

Zetelende magistratuur – onderzoeksgerecht:

Regionaal (nationaal geraken we nooit ver) moeten zetel, parket, politie, eens samenzitten om te komen tot een soort draaiboek (tijdsindelingen, oproepen deskundigen, getuigen, enz.) van zitting in die vroegere assisenzaken. Eventueel kan de advocatuur er zelfs bij betrokken worden. Zo kunnen we de burgers en hun politieke verkozenen overtuigen dat een dure lekenjury niet nodig is.

Zetelende magistratuur – vonnisgerichten:

Het lijkt me nogal evident van wel. Het is niet omdat het aantal assisenprocedures sterk zal afnemen, dat het (assisen)dossier aan kwaliteit zou moeten inboeten. In alle correctionele dossiers is de persoonlijkheid van de beklagde overigens een wettelijk verplicht beoordelingsgegeven om de strafmaat te bepalen, dus per definitie des te meer wanneer het dan nog de zwaarste misdaden betreft!

- Waarom is het nuttig of nodig te kunnen beschikken over een moraliteitsverslag in zulke zaken ?

Parket-generaal:

Ook correctioneel hebben verdachten van moord of doodslag recht op een eerlijk proces, inclusief een overzicht van hun levensloop, om een straf op maat te kunnen opleggen. Het gaat om zware straffen en daarom moet de kwaliteit van moraliteitsonderzoeken behouden blijven, ook correctioneel.

Het moraliteitsonderzoek is voor de aangestelde gerechtspsychiater een noodzakelijk instrument om zijn bevindingen te toetsen en een betrouwbaar verslag op te stellen.

Waar een moraliteitsverslag (noch de bevindingen van de gerechtspsychiater) nooit kunnen leiden naar een verschuiving van het zwaartepunt van de zaak – d.i. van de feiten naar de persoonlijkheid en moraliteit van de beschuldigde en/of beklaagde-, zijn de daarin opgenomen elementen van belang voor het kaderen van de feiten en het opleggen (of vorderen) van een passende en geïndividualiseerde bestraffing. Een inlichtingenbulletin en een strafregister kunnen in dit opzicht geenszins volstaan. Deze basisprincipes blijven onverkort gelden. Zowel de onmiddellijke context waarin de feiten gepleegd werden als de analyse van diepere oorsprong van de feiten (criminogenese) hebben hun belang bij de poging (zowel door het openbaar ministerie in zijn vordering als door de rechters bij de uiteindelijke beoordeling) een correcte inschatting te maken van de dader, zijn daden en het maatschappelijk- en recidivegevaar. In die zin heeft het moraliteitsverslag zijn belang zowel bij de bepaling van de straf als – onrechtstreeks – bij de beoordeling van de feiten. Dit laatste uiteraard voor zover dit geen implicaties heeft op de bewijswaardering.

Zetelende magistratuur - onderzoeksrechters:

Voornameijk in onderzoeken met betrekking tot dodingen binnen relationeel verband blijft het moraliteitsverslag zijn nut hebben. In dergelijke dossiers treedt soms een kruisbestuiving op, waarbij bepaalde elementen die naar boven kwamen bij de moraliteitsonderzoeken ook relevant bleken inzake het onderzoek naar de feiten zelf (mogelijke motieven, voorgaand gewelddadig gedrag, ...).

Het is bovendien nuttig voor het college van psychiaters bij hun geestesonderzoek en kan elementen bevatten die nuttig zijn om persoonlijkheidsstoornissen vast te stellen (anti-sociale ingesteldheid, psychopathie). Het geeft in ieder geval een duidelijker beeld over de interactie en onderlinge gedragingen van zowel het slachtoffer als de verdachte voorafgaand de feiten.

Zetelende magistratuur – vonnisgerechten:

De voeging aan een dossier van een beknopt moraliteitsverslag is voornamelijk bij de bepaling van de straf van belang. Het moraliteitsverslag geeft een onmisbaar beeld van de beschuldigde (en van het slachtoffer). Maar ook in het kader van de loutere beoordeling der feiten, kan een moraliteitsverslag dienstig zijn. Denk maar aan een passionele moord of een

familiedrama. Een moraliteitsverslag kan op dat ogenblik ook heel wat verduidelijken omtrent de houding van de betrokken partijen jegens elkaar, omtrent hun psychische gesteldheid, omtrent eventuele moeilijkheden tijdens het samenleven e.d.m..

Het moraliteitsverslag kan ook voor de gerechtspychiater die een psychiatrisch rapport dient op te stellen een zeer handig instrument uitmaken. Onder meer bij het uitvoeren van de PCLR (Psychopathy Checklist Revised) van Robert Hare-test waarbij de gradatie van psychopathie wordt bepaald, is het belangrijk te weten hoe de attitude van de beschuldigde in zijn werkomgeving was (wisselend aantal werkgevers), hoe zijn houding was ten aanzien van zijn partners in zijn liefdesrelaties (groot aantal partners of stabiele relatie) enzovoort.

Zetelende magistratuur – vonnisgerechten:

Het moraliteitsonderzoek moet de rechter in staat stellen de leefwereld en denkwijze van de beklaagde (ex-beschuldigde) te kennen. Het verslag is een doorslaggevend element bij de appreciatie over de feiten, moraliteit en strafwaardigheid.

Advocatuur:

Het moraliteitsverslag moet inderdaad behouden blijven. Voor een advocaat is het nuttig hierover te kunnen beschikken, aangezien het soms ook voor de raadsman van de advocaat van de beklaagde zelf moeilijk is om bepaalde gegevens te verkrijgen en inzicht te krijgen in de familiale, professionele en sociale achtergrond van de cliënt. Dit geldt in het bijzonder wanneer het gaat om cliënten met een andere taal en/of een verblijfplaats buiten België.

Advocatuur:

Een gedegen moraliteitsverslag, maar dan zowel in verband met de dader als met het slachtoffer, heeft altijd zijn groot belang. Immers, strafrecht is geen loutere toepassing van penale sanctionerende regels, maar heeft met zoveel méér te maken.

Het menselijk aspect, zowel naar de gepleegde feiten toe, als naar het geheel van de bepalende factoren in hoofde van dader en slachtoffer, speelt bij de beoordeling steeds een voorname rol. Er anders over oordelen zou ons er toe brengen om een penaal dossier louter als 'computermatig' te beoordelen, wat schril in tegenstelling staat tot hetgeen de mens in bepaalde gevallen tot het stellen van bepaalde (op zich onaanvaardbare) daden inspireert.

Op een papieren dossier dient steeds een 'gezicht' te kunnen kleven, en een degelijk uitgewerkt moraliteitsverslag kan hiertoe in een belangrijke mate bijdragen.

Het helpt de zaak te doorgronden en vooral aan te brengen wat dader en ook slachtoffer (dat soms ook wel door eigen houding tot de feiten heeft bijgedragen, zie onder meer wat betreft 'uitlokking', enz.) heeft bewogen.

Het helpt de verdediging in elk geval altijd om een en ander te kunnen helpen verklaren en in zijn juiste context te doen aannemen door de rechtsmacht, door een beter inzicht in de eigenheid van dader en slachtoffer, en het aannemelijk en begrijpelijk (daarom geen goedkeuring) maken van wat zich op een bepaald, soms ondoordacht, moment in een mensenleven heeft afgespeeld, dan wel dat dit op een goed voorbereide en overwogen manier is geschied.

- Welke punten/rubrieken in het moraliteitsverslag (zie bijlage : handleiding politiediensten) zijn van belang bij de beoordeling van de zaak ? Zijn er onderdelen die eventueel kunnen worden weggelaten ? Welke onderdelen hebben groot belang – belang – minder belang ?

Parket-generaal:

Van de handleiding die gebruikt wordt in de Belgische politiescholen en permanent ter beschikking is op hun intranet, kunnen geen te behandelen rubrieken wegvallen, wel ingekort worden naargelang de zaak.

Maatwerk, na overleg tussen onderzoeksrechter en onderzoekers is de oplossing.

- Zo kan de rubriek **verstandelijke ontwikkeling** (schooluitslagen) korter worden met de leeftijd van de verdachte.
- De rubriek **gezondheid** moet korter. Eigenlijk is dat een item voor de psychiater. Het zou kunnen volstaan om aan de onderzoeksrechter de namen van de geneesheren door te geven en eventueel het medisch dossier te laten in beslag nemen voor de psychiater.
- De rubriek **financiële toestand** is in de meeste gevallen weinig relevant. Als die relevant zou zijn (motief) zal dat wel blijken uit het feitendossier.
- Enkele nuttige toevoegingen aan de handleiding:
 - opvragen van de **gevangenisrekening** om te weten wat ze met hun geld doen (Bv. verspillen ipv. slachtoffers vergoeden? Gewelddadige videospelletjes kopen?) en **tuchtverslagen** in de gevangenis.
 - de **bezoekerslijsten** opvragen en die mensen eventueel verhoren.
 - alle **computerbestanden** controleren en de voor de moraliteit relevante gegevens in een PV samenvatten.
 - idem voor wat betreft **sociale media** (Surfgedrag, facebook,...).
 - meer zorg besteden aan de gerechtelijke antecedenten. Niet zelden kunnen daar nuttige getuigen (vroegere relaties) uit blijken (vernielingen, geweld,...). Ook de **meldverslagen** bij de politie controleren.

Ook vóór de wetswijziging werd door het ambt van het openbaar ministerie – bij monde van de procureur-generaal – het belang van een zekere “beknoptheid” (zonder afbreuk te doen aan de kwaliteit) bij het opstellen van het moraliteitsverslag benadrukt. Teneinde beknopt te kunnen werken, dient men “gericht” te werken. Bij het nagaan welke vragen dienen beantwoord te worden, welke rubrieken van het verslag dienen behandeld te worden, dient de aard van de feiten die zich aandienen belicht te worden : het spreekt voor zich dat het moraliteitsonderzoek bij een passionele moord (-of doodslag) zich op totaal verschillende levensgebieden dient te richten dan in het geval van een huurmoord. Het nagaan van het “zedelijk gedrag” van een persoonlijkheid met duidelijk psychopathische trekken kent weinig vergelijking met dat van de huisvader die in relationele context “ontploft”. De grootste kritiek – ook in het verleden – hangt precies samen met deze laatste opmerking : een moraliteitsonderzoek kan een grote meerwaarde bieden tot correcte inschatting van daden/dader indien dit **gericht** en aangepast aan het soort zaak gebeurt. Een suggestie kan hieruit bestaan de aanpak van het moraliteitsonderzoek (van zowel dader als slachtoffer) te individualiseren en hieromtrent per casus overleg te organiseren tussen parket, onderzoeksrechter en politiediensten. Op basis van dat overleg kunnen per dossier een

aantal standaard voorziene rubrieken van het moraliteitsonderzoek geëlimineerd of minstens zeer sterk beperkt worden.

Zetelende magistratuur – onderzoeksrechters:

Het lijkt overbodig om nog over te gaan tot strakke uitgebreide verslagen zoals in het verleden werd opgelegd. Welke punten van minder belang zijn, lijkt afhankelijk van de zaak en kan voorafgaand vastgelegd worden door de magistraat en de inspecteur belast met het onderzoek. Het lijkt dan ook gevaarlijk om bepaalde punten algemeen als minder van belang aan te duiden. Op basis van de resultaten van het reeds verrichtte onderzoek en de aard van de te onderzoeken feiten, zou er selectie dienen gemaakt te worden van de te behandelen punten en in welke mate ze dienen te worden onderzocht. Als er dan toch een algemeen onderscheid moet gemaakt worden, zou kunnen gezegd worden dat het meer recente nuttiger is dan het verre verleden en dat minstens alle voorgaande partners dienen verhoord te worden.

Zetelende magistratuur – vonnisgerechten:

Wanneer de verdachte specifiek rond zijn 'verleden' werd verhoord, kan het nuttig zijn een en ander te 'checken' via:

- Verhoor van ouders, partner en (volwassen) kinderen (en eventueel andere indien relevant) omtrent het karakter, persoonlijkheid, gedrag en sociale activiteiten van de verdachte;
- Beknopte beschrijving geven over milieu waarin hij opgroeide met een opsomming van eventuele cruciale gebeurtenissen in zijn leven (die een invloed hadden op zijn later gedrag/leven);
- Beschrijving van eventueel aanwezige gedragsstoornissen en ziektes;
- Aangeven welk zijn schools niveau was en welke zijn professionele loopbaan + financiële situatie was/is. Indien relevant daaromtrent (ex-)WG's en collega's horen;
- Indien relevant buurtonderzoek of personen waar hij recent veel contact mee had verhoren;
- Beschrijving eventuele relatie met slachtoffer.

Het lijkt ook van belang om, naast het strafregister, de vonnissen en arresten (veroordelingen zowel als vrijspraken) aan het dossier gevoegd te hebben.

Zetelende magistratuur – vonnisgerechten:

In de handleiding staat één wezenlijk fundamentele zin : "Elk moraliteitsonderzoek is een onderzoek op maat". In feite is daarmee alles gezegd. De rest is een uitwerking van dat principe. Een moraliteitsverslag dien op maat van elke zaak te worden aangepast.

Zetelende magistratuur – vonnisgerechten

Alle punten opgenomen in de handleiding moeten aan bod komen (uitgebalanceerde waaier aan informatie) maar het is moeilijk te gaan bepalen wat of waar het beknopter mag of kan zijn vermits dit vooral afhankelijk is van de aard van de feiten, de omstandigheden en vooral het individu dat ervan wordt beschuldigd de feiten te hebben gepleegd. Ervaring in assisen

leert dat het moraliteitsverslag soms veel te summier is en in andere gevallen veel te uitgebreid doordat werkelijk iedereen van de familie (tot in het zesde knoops gat) of van de werkmakers werd verhoord. Anderzijds bekom je de informatie die de verbalisant in het moraliteitsverslag zal synthetiseren pas door al die mensen te verhoren en weet je nooit op voorhand wie wat zal verklaren... en of het nuttig of bruikbaar is. Belangrijker is dat de moraliteitsverslagen worden opgesteld door daartoe goed opgeleide politiemensen.

Advocatuur:

De volgende rubrieken zijn mijns inziens van minder belang:

- a. Inderdaad enkel verhoor van ouders, broers en zusters. Andere familieleden zoals schoonbroers, schoonzusters (en soms kinderen van broers en zusters), grootouders, ooms en tantes, slechts als zij relevante informatie kunnen geven.
- b. verhoor van werkgevers en enkele werkmakers: hiermee dient voorzichtig te worden omgesprongen, aangezien dit de toekomstige tewerkstelling van de beklaagde in het gedrang kan brengen; enkel indien zeer relevant
- c. voor het overige lijkt het toch van belang om zo veel mogelijk informatie te verzamelen. Men weet immers niet op voorhand welke informatie relevant blijkt te zijn. Soms kan een op het eerste zicht ogenschijnlijk banale gebeurtenis in de jeugd van de beklaagde, een zeer belangrijk gevolg hebben gehad voor de persoonlijke en sociale ontwikkeling en dus voor de beoordeling van de schuld en de feiten zelf (m.b.t. motief, persoonlijkheidsstoornissen, geestesstoornissen,...).

Advocatuur:

In eerste instantie is het familiaal gegeven, vooral in verband met de opvoeding, van groot belang: kan men aannemen dat een dader, door de negatieve invloed van zijn opvoeding thuis of de totale afwezigheid ervan, zich tot bepaalde wandaden heeft laten leiden? Gaf men van huis uit waarden en respect voor de samenleving mee, of integendeel helemaal niet? Of maakt het ook ergens begrijpelijk dat een persoon, die van huis uit in zijn opvoeding niet de minste zin voor een moreel verantwoord gedrag heeft meegekregen, tot bepaalde wandaden overgaat?

Van even groot belang is de omschrijving van het karakter van de dader en het slachtoffer: is die persoon opvliegend en agressief van aard? Zo ja, is dit te situeren in een aangeboren karaktertrek, of in een gebrek aan opvoeding, of door zijn eigen door derden beïnvloedbaar karakter? Is dit gelegen in zijn 'genen', of heeft hijzelf in zijn verleden te weinig lijn in zijn levenshouding gestoken, met een bepaalde ontsporing tot gevolg?

Wat evenzeer belangrijk is, is de schoolse opleiding. Hoe verliep deze? Men kan een mens niet ten kwade duiden dat hij niet zeer intelligent te wereld is gekomen. In geval van beperkte studiecapaciteiten, heeft dit op hem een frustrerende invloed gehad? Of was hij een jong persoon die niettegenstaande zijn beperkte schoolse mogelijkheden toch gepoogd heeft ervan te maken wat in zijn gelimiteerde mogelijkheden lag? Heeft hij met andere woorden gepoogd, ondanks, alles, toch het beste ervan te maken?

Een gedegen werklust is voor elk mens onontbeerlijk. Vandaar dat het niet te onderschatten lijkt dat zijn werk-entourage dit in het moraliteitsonderzoek beschrijft. Men zal een 'geslagen luitaard' anders beoordelen ook in rechte, dan een 'harde werker' die zich steeds voegde naar de regels die in een werkmilieu moeten heersen. Immers, hard werker zijn met veel inzet, dat siert de mens. Ook is niet het onbelangrijk om te weten hoe de persoon zich concreet in zijn werkmilieu gedraagt: het aanvaarden van het gezag van de werkgever, zijn wijze van omgaan met zijn collega's: was hij een vlotte behulpzame man, dan wel een vervelend man, die alles altijd beter wist en zich naar geen normen kon of wilde voegen?

Tenslotte is ook de manier van samenleven met de entourage belangrijk: kon hij behoorlijk functioneren in zijn nabije omgeving, burens, vrienden en kennissen, familieleden, het gezin, enz? Of gedroeg hij zich steeds als een bet-wetende egoïst die naar niets of niemand wou omzien, met niemand rekening wilde houden? Kan de persoon zaken relativeren, of wordt alles bij hem steeds tot het uiterste gedreven wanneer hij zijn zin niet krijgt?

Hierbij sluit de vraag zich nauw aan of de persoon van aard een 'sociabel' persoon is, die zich ook gemakkelijk inzet voor hen die hem/het nodig hebben? Draagt hij zin voor inlevingsvermogen en een elementaire solidariteit in zich?

De gezondheidstoestand van dader en slachtoffer mag inderdaad ook niet uit het oog worden verloren, alhoewel op zich minder belangrijk te achten. Maar een moeilijke gezondheidstoestand kan het gedrag van een persoon soms zwaar belasten en beïnvloeden. Een persoon die continu aan zware migraine lijdt, zal soms bepaalde toestanden niet onmiddellijk kunnen relativeren, en hierdoor hard uithalen. Een chagrijnig slachtoffer, dat weliswaar dagelijks lijdt, kan een samenleven soms danig vertroebelen, en leiden tot harde reacties.

De militie-situatie verliest evident doorheen de tijd, ingevolgde de afschaffing ervan, haar belang.

- Is het moraliteitsverslag eerder nuttig bij de bepaling van de straf dan wel ook bij de beoordeling van de feiten ?

Zetelende magistratuur – vonnisgerechten:

Ook bij de beoordeling van de feiten, maar doorslaggevend bij de bepaling van een strafmaat.

Zetelende magistratuur – vonnisgerechten:

Is absoluut noodzakelijk bij de bepaling van de straf maar kan dikwijls ook zeer nuttig zijn voor de beoordeling van de feiten.

Advocatuur:

De wettelijk omschreven en voorziene verzachtende omstandigheden betreffen in rechte zowel de beoordeling van de feiten als de persoonlijkheid van dader en slachtoffer.

In die zin is een wel omschreven moraliteitsgedrag en -inzicht in wat de actoren precies bezielt, in een gelijke mate van groot belang. Dergelijk inzicht kan wat betreft de gepleegde feiten heel wat duidelijk stellen: waarom reageert of acteert een persoon met dergelijke persoonlijke omschrijving op zo'n manier bij het plegen van bepaalde feiten? Wellicht zou iemand met een andere morele ingesteldheid dit totaal anders doen?

Maar evenzeer is van belang te weten hoe iemand zich in alle omstandigheden gedraagt, ook in het verleden gedroeg, (zie het belang soms van het blanco strafregister), om hem op de gepaste wijze te kunnen sanctioneren. Terecht wordt een persoon, die zich in wezen steeds correct gedraagt in de samenleving, maar die zich plots eenmalig leent tot bepaalde feiten in wel bepaalde omstandigheden, anders gecatalogeerd dan een dader met een ellenlang strafregister waaruit zijn totaal gebrek aan empathie blijkt?

Beide elementen, naar de feiten én naar de straf toe, lijken mij van even grote waarde.

- Aanvullende nuttige of kritische opmerkingen/bedenkingen bij het moraliteitsverslag in (gecorrectionaliseerde) assisenzaken.

Parket-generaal:

De inspecteur die het moraliteitsonderzoek doet, moet ook meewerken in het feitendossier zodat beide dossiers in elkaar passen en er geen tegenspraken opduiken. De case-officier moet zeker het moraliteitsverslag lezen en omgekeerd moet de moraliteitsonderzoeker kennis hebben van het feitendossier.

Rationalisatie (beperking) van een moraliteitsdossier moet gedaan worden door **maatwerk** voor die bepaalde zaak. Geen standaardonderzoek dus, wat inderdaad een reeks overbodige PV's oplevert. Veel kleine politiekorpsen hebben niet de know-how om een moraliteitsverslag op te stellen (capaciteitstekort).

Zetelende magistratuur – vonnisgerechten:

Het is fundamenteel dat één politiemans zich exclusief met de gehele moraliteit inlaat, en dat dat niet zomaar wordt toevertrouwd aan een "team". Bij teamwerk gaan nuttige details verloren omdat men het geheel van de nuances onvoldoende aanvoelt.

Zetelende magistratuur – vonnisgerechten:

Het zou niet mogen uitmaken of de (per definitie zware) misdaad gecorrectionaliseerd is of niet. Een degelijk moraliteitsverslag moet er steeds zijn opdat een strafdossier (van zware criminele feiten) volledig zou zijn! Belangrijker is dat de moraliteitsverslagen worden opgesteld door daartoe goed opgeleide politiemensen (die uit ervaring weten welke aspecten van belang zijn voor de beoordeling van de persoonlijkheid van een individu) en dat deze goed gestructureerd en gesynthetiseerd zijn. Men moet het moraliteitsverslag ook altijd samen met de resultaten van het psychiatrisch verslag bekijken om zich een beeld te vormen van de persoonlijkheid van de beklaagde.

Zetelende magistratuur – vonnisgerechten:

- Een moraliteitsonderzoek – volgens de huidige standaarden – is duur, weinig relevant en leidt tot vreselijk veel tijdverlies op de zittingen van het hof van assisen.
- Wel kan het interessant zijn een (zeer beperkt) aantal sleutelfiguren van de beklaagde of beschuldigde te horen op de zitting. De confrontatie met het milieu waarin de betrokkene leeft en is opgegroeid leidt niet zelden tot meer begrip van (en soms voor) de situatie van de betrokkene.
- Welke elementen dienen te worden onderzocht, hangt af van geval tot geval. Wanneer bv. een moeder vervolgd wordt voor de dood van haar kind, is wellicht nuttig de eigen opvoedingssituatie alsook het functioneren van het eigen gezin te onderzoeken. Wanneer iemand van middelbare leeftijd vervolgd wordt voor het overlijden van zijn partner of van de minnaar van de partner, dan wordt de eigen opvoedingssituatie een stuk minder interessant (tenzij er aanwijzingen zouden zijn voor problematische verlatingsangst die haar oorsprong vindt in de jeugd van de betrokkene, ...). Kortom, er wordt gepleit voor maatwerk in functie van het dossier eerder dan voor de huidige werkwijze (zoals beschreven in de handleiding politiediensten).

- Het moraliteitsonderzoek van het slachtoffer is doorgaans niet relevant (al is het ook hier aan te raden de noodzaak ervan geval per geval te analyseren). Het horen van de burgerlijke partijen kan in vele gevallen volstaan.
- Kortom: niet het moraliteitsonderzoek op zich maar wel het horen van een heel beperkt aantal moraliteitsgetuigen kan heel nuttig licht werpen op de zaak en de strafmaat in grote mate beïnvloeden. Het horen van deze getuigen (die door partijen kunnen voorgedragen worden) kan echter doorgaans gebeuren zonder dat er een politieel moraliteitsonderzoek aan voorafgaat.
- Het politieel moraliteitsonderzoek kan, wat mij betreft, vervangen worden door een geactualiseerd strafregister en een PV met de ANG-vermeldingen, waarmee de beklaagde of de beschuldigde ter zitting kan worden geconfronteerd.

Advocatuur:

De gebruikelijke ondervraging van mensen uit de omgeving van de cliënt/beklaagde is zeer nuttig voor de verdediging. De gecorrectionaliseerde procedure biedt in de praktijk sowieso weinig ruimte voor het horen van getuigen. Ook het voeren van een maatschappelijke enquête of beknopt voorlichtingsrapport in de zin van artikel 2 § 2 en §3 van de Wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, gebeurt in de praktijk te weinig, vermoedelijk wegens overbelasting van de Dienst Justitiehuisen van de FOD Justitie . Eventueel kan gedacht worden aan het systematisch laten uitvoeren van een maatschappelijke enquête door de Justitiehuisen in zaken van gecorrectionaliseerde misdaden. Dit heeft ook als voordeel dat een maatschappelijke enquête misschien minder (bewust of onbewust) beïnvloed wordt door het onderzoek naar de feiten zelf. Indien verbalisanten die belast zijn met het feitenonderzoek eveneens het moraliteitsverslag moeten opstellen (wat voorheen weliswaar meestal niet gebeurde) kan dit verslag gekleurd zijn.

Advocatuur:

Er wordt verwezen naar de recente, absurd genoemde, wetgeving van de in wezen effectieve afschaffing van het assisenhof. Waar heeft de politiek hiertoe geleid? Namelijk: de assisenzaken duren té lang en kosten té veel. Elk rechtgeaard jurist zou dan denken: zorg ervoor dat die minder lang duren en ook minder kosten. Antwoord van de politiek: schaf het assisenhof maar meteen af...

- a) Het is inderdaad een gegeven dat het moraliteitsonderzoek ter zitting van het assisenhof teveel tijd in beslag nam. Hoe had men dat concreet kunnen oplossen? In plaats van allen die in het moraliteitsonderzoek ook maar ergens aan de bak kwamen, ook nog eens ter zitting te laten opdraven, had men zich beter beperkt in eerst instantie tot de het aanbrengen van het samenvattend rapport van het onderzoek én dito verslag. Daarna had men zich kunnen beperken tot het horen van de belangrijkste getuigen: zijnde de ouders, desgevallend broers en zuster van dader en slachtoffer, en de meest pregnante getuigen: een oud leerkracht, een vertrouwenspersoon, zowel van dader en slachtoffer.

Dat zou evenzeer kunnen in de loop van het correctioneel proces dat thans aan de orde is, maar dan geen ellenlange lijst meer van alle mogelijke getuigen die ooit wel eens iets in de verste verte kunnen meedelen over dader en slachtoffer.

- b) Maar evenzeer past het te onderlijnen dat niet alles wat 'mijnheer X' of 'mevrouw Y' in de loop van het moraliteitsonderzoek heeft meegedeeld, niet zo maar en zonder meer voor 'geloofwaardig en waarachtig' kan worden aangezien. Die getuigenissen, of de getuigen die ze uitbrengen worden nooit ofte nimmer op hun geloofwaardigheid getoetst. Wat meteen met zich meebrengt dat al wat de getuigen in het kader van dit onderzoek zonder meer maar voor waar wordt aangemerkt, zeer dikwijls compleet ten onrechte.

Gent, 16 januari 2017